

Stålknapp

Detta är texten som hembygdsforskaren Carl Johan Stark i Väderstad har skrivit. Jag trodde det fanns även en ritning på klockverkstaden vid Skramlan men den hittar jag inte, kanske ligger den i Väderstad. Har två bilder, ett golvur (ur en veckotidning) och ett tornur. Tidningsklipp och uppgifter om Stålknapp släkten finns också.

”Den förste (Stålknapp) torde varit livgrenadjär någon stans i Stora Åby – Ödeshögtrakten på 1700-talet. Denne var traktens skickligaste klockfabrikör, klockmakare, i förfärdigande av klockor, golvur, fordral samt enkla väggur= fattigmansklockor med trähjul, kallade träsmällor.

Denna skall haft 3 söner, födda i kroppen med en överdängande förmåga (i) urmakeri. En eller två av dessa torde sannolikt gått under annat namn, nämligen det namn som antikens klockor, golvur bär. Bomärket Stålknapps var ett kors och skall finnas inristat i innanverket på klockorna. En son skall varit bosatt i Grännatrakten, en i Ödeshög och en i Stora Åby. Den i Stora Åby bar fädernesnamnet Stålknapp, hade flera söner bosatta på flera ställen i Stora Åby, en i Hultet under Skramlan.

Verkstaden låg i knuten, gränsen (mellan) tre ägor, Skramlan, Kvarneryd, Hällemon, några stenkast från vägen till Adelöv, (och hade) torvtak med götisk knut. Hultets Stålknapp, en son eller bror i Högkullen, Skräppe, dennes son Oskar Eriksson nu bosatt där. Längre norrut i Åby skall funnits en plats Klocklyckan där en Stålknapp (hade) bostad (och) tillverkade klockor.

I min ägo är en Stålknapp träsmälla tillverkad 1714 enligt trovärdig uppgift. (Stålknappsklockorna) skall vara hållbarare och mer långlivade än moraklockor. En Stålknapp gjorde en klocka på 14 dar, den kostade 20 riksdaler, verk och därtill hörande pendel och lod m m. Fordral tillverkades ej. ”

Egna anmärkningar: Den förste kände som var klockmakare var Gabriel Persson Stålknapp (1706?-1779).

Bodde först i Kvarnarp i Linderås men blev sedan omkring 1740 soldat i Vättinge i Säby. Men namnet kanske var fäderneärvt. Han tog avsked 1752 och flyttade till Rosenlunds ägor i Linderås.

Senare återvände han till Säby (Finnhem, Markestorp) där hustrun dog. Han gifte sedan om sig och flyttade tillbaka till Linderås. Han bodde sist i Flisby, ett ställe som hette ”Pipekrog”. Var då kyrkväktare. Uppges i husförhörlängden 1777 vara 71 år. Dog av kolik 11/5 1779, 73 år gammal.

Gift 1729 med Ingeborg Nilsson (1707-1771). Efterträddes troligen som soldat av sonen Per Stålknapp (1734-1795). Hade ytterligare fyra söner varav en till var soldat och dog i Pommern 1759 under kriget.

Det har ofta angivits "en gammal karolin" som förfader, men det har också gissats på ett vallonskt ursprung. Det talas även om någon som lärt urmakeriet i Tyskland, kanske som krigsfånge. Frågan torde inte vara utredd även om man tror att Gabriel föddes i Järnsås.

I Norra Vedbo dombok 1758 vintertinget finns följande angivet:

"Olofsmäss 29 juli 1757 nedbrann en stuga och kammare för avskedade soldaten Gabriel Stålknappp på Säteriet Rosenlunds ägor, varigenom all dess lilla egendom, kläder och verktyg samt åtskilliga ur, , vilka han dels förfärdigat, dels haft att laga, förbrunnit"

Sonen Samuel Stålknappp 1745-1829 var gårdsmed under Boxholms säteri och bodde i Kivarp i Rinna och senare i Vättersborg i Trehörna. Gift med Ulrika Svensdotter, dotter till smeden Sven Hammarstedt (1721-1810) som också gjorde ur, bland annat ett tornur i Trehörna då han var 81 år.

Samuel och Ulrika hade 9 barn. Men vid deras död levde bara 3. Från dottern Anna Maria härstammade en annan urmakarsläkt, Samelius. Men större delen av den sedan kända släkten härstammar från yngste sonen:

Sven Stålknappp 1787-1844, bodde först i Vättersborg, blev sedan hemmansägare i Ersbola i Stora Åby och var även urmakare.

Begravningslängden säger fö att han var "en skicklig urmakare". Gift med Anna Brita Nilsson (1793-1876). Som en kuriositet kan nämnas att hon 1854 drabbats av slag och därför en tid vistades vid Medevi brunn för att återfå sin hälsa och sedan var en kort tid på Vadstena kurhus för en fistelåkomma. Därefter återkom hon hem frisk.

Sönerna var Dan, August, Otto och Aron, varav den förstnämnde bland annat gjorde klockor. Kan möjligen vara identisk med den som bodde i Hultet som nämns ovan. Han levde 1817-1907. Gift med Dorotea Andersdotter (1815-1893). Bodde i Åsa i Stora Åby där han ägde en liten jordbruksfastighet. Dan Stålknappp var en mycket originell person och sannolikt något av ett tekniskt geni. Han ska ha försökt göra en perpetuum mobile. Ibland svarade han knappt på tilltal. Han arbetade mest med smiden och snickeriarbeten. men gick även runt i Stora Åby-bygden och gjorde och lagade klockor.

Han drev även ett sågverk och det berättas att några kom dit och ville ha stockar uppsågade. Stålknappp stod bara och såg ut genom fönstret och yttrade något om en katt därute. De andra kunde inte se någon katt hur de än spanade och något mer svar fick de inte så det var bara att vända om hem.

August Stålknappp (1828-1917) var hemmansägare i Toppshult, Stora Åby. Brodern Aron emigrerade till Amerika (1856) och Otto flyttade till Stockholm.

En son till Dan S. var smeden Karl August Stålknappp (1851-1931). Har några tidningsklipp om honom. Han var gift med Maria Kristina Andersdotter, f 1854. De bodde i Kroxeryd, Stora Åby. Deras söner var Dan Jakob Stålknappp (1884-1959), Ödeshög och Josef Stålknappp (1890-1978), Kroxeryd.

Uppgifterna kommer ur kyrkböckerna för Säby, Linderås, Stora Åby och Trehörna samt här bifogade tidningsklipp. Även en del uppgifter från Halvar Andersson, Ödeshög.